

PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM
HITTUDOMÁNYI KAR

TÉZISFÜZET

PÉTER ALAKJA A SZINOPTIKUS EVANGÉLIUMOK TÜKRÉBEN

– Dissertatio ad doctoratum –

Készítette: NYÚL VIKTOR
Témavezető: Dr. KOCSIS IMRE

BUDAPEST

2014

Az Újszövetségben jelentős szerepet játszik Péter apostol alakja, ahogy neveinek előfordulása is mutatja az újszövetségi iratokban (Mt, Mk, Lk, Jn, ApCsel, 1Kor, Gal, 1-2Pét). Személye nagyon fontos az evangélisták számára, akik sok perikópában beszélnek róla. Az iránta való érdeklődés kezdve az első keresztényektől egészen napjainkig számottevő: nem csak az atyák, hanem sok kutató is foglalkozott vele és szerepével. Oscar Culmannak a múlt század közepén megírt, bibliai alapokon nyugvó, ökumenikus szándékú monográfiája új lendületet adott a témához kapcsolódó modern kutatásoknak.¹ Utána számos tanulmány törekedett megérteni Péter személyiségét és jelentőségét, akinek az alakja ma is aktuális, különösen az ökumenikus párbeszédben.

Mindezeknek a nyomán, tézisünkben a szinoptikus evangélisták Péter-ábrázolásaival foglalkozunk, akik teológiai szándékaik és a rendelkezésükre álló anyagok szerint különböző módon festik meg Péter-képüket. Munkánk fő kérdései: 1. Melyek a Péter-ábrázolások jellemzői Márk, Máté és Lukács evangéliumában? 2. Mik a közöttük lévő kapcsolatok? Márkhoz képest Máténál és Lukácsnál milyen újdonságokat találunk Simon alakjában? 3. Melyek a különbségek és a sajátosságok okai? 4. A szinoptikus írások hogyan tükrözik mindazt, amit az első keresztények megértettek Péter szerepéből? 5. Mi a szinoptikus evangéliumok teológiai üzenete Jézusnak e tanítványa kapcsán?

Mivel elfogadjuk a kettős forráselméletet, kutatásunk a Márk-evangélium tanulmányozásával kezdődik, majd Máté és Lukács evangéliumai következnek. A bevezető megjegyzések után, az egyes szinoptikus evangéliumok Péterről szóló szakaszait mutatjuk be általánosan, ahol a „Péter” és „Simon” nevek előfordulásait, és a közöttük fennálló kapcsolatot vizsgáljuk. E bevezető körkép után azokat a perikópákat elemezzük, amelyek a témánkat illetően jelentősek és van szinoptikus párhuzamuk. Ezt követően az evangélisták saját péteri szakaszait vizsgáljuk. Végül pedig a tanulmányozott perikópák elemzésének eredményeinek segítségével törekszünk Márk, Máté és Lukács Péter-ábrázolásának jellegzetességeit meghatározni: Péter alakját, Jézussal illetve a többi apostollal való kapcsolatát. Máténál és Lukácsnál mindenekelőtt azt kutatjuk, hogy szerkesztői tevékenységükkel és saját hagyományukkal hogyan változtatták meg Márk péteri anyagát. Végül pedig a konklúzióban mind a három szinoptikus evangélium együttes fényében a Péter-képről illetve a hozzá kapcsolódó teológiai üzenetről beszélünk.

Metódusunk alapvetően szinkronikus, de - ahol szükséges - ott a diakronikus aspektusra is utalunk. A szakaszok tanulmányozását a bevezető vizsgálatokkal kezdjük

¹ CULLMANN, O., *Petrus. Jünger – Apostel - Märtyrer. Das historische und das theologische Petrusproblem*, Zürich 1952.

(fordítás, behatárolás, szövegkritika, esetlegesen szinoptikus összehasonlítás, szerkezet), majd a részletes elemzéssel folytatjuk.

A tézis újdonsága a következőkben áll: 1. Egyrészt a szakaszok részletes tanulmányozásában, melyben hangsúlyozzuk a szinoptikus összehasonlítást, illetve a témánkhoz kapcsolódó fontos kifejezések nyelvtani és kontextuális elemzését. 2. Másrészt pedig abban a terjedelmes vizsgálatban, amely a szinoptikus evangéliumok Péter-ábrázolásainak különbségeit és jellemzőit kutatja. Elsősorban abból a szempontból, hogy Máté és Lukács milyen újdonságot hoznak Márkhoz képest.

Munkánk célja, hogy jobban megértsük Péter apostol személyiségét és szerepét a szinoptikus evangéliumokban és az ő közösségeikben. Így pozitívan szeretnénk hozzájárulni az ökumenikus párbeszédhez, melyben Péter alakja és utódainak szerepe jelentős, s számos kérdést vetnek fel ma is.

Az első fejezetben a Márk-evangélium Péter-képét vizsgáljuk, különös tekintettel a következő szakaszok segítségével: Mk 1,16-20; 3,13-19; 8,27-30.31-33; 9,2-8; 11,20-25; 14,26-31.32-42.54.66-72; 16,1-8. Ezek közül kettő sajátosan márki perikópa, vagyis nincsen szinoptikus péteri párhuzamuk se Máténál, se Lukácsnál (11,20-25; 16,1-8). A szinoptikusok közül Márk az első, aki lefesti Péter alakját, és sokszínű s paradox módon mutatja be, kifejtve mind a pozitív (nagylelkűség, gög, hűség), mind negatív tulajdonságait (értetlenség, gög, tagadás). Nem idealizálja személyét, hanem kontrasztjaiban és hétköznapi emberségében mutatja be. Az evangélista a többi tanítvány közül Pétert elsősorban Jézussal való szoros kapcsolata által emeli ki. Az apostol szavai Mesteréhez kötődnek, melyekben Márk Péternek az Úr iránti hitét, lelkesedését és szeretetét mutatja. Ő az, akit Jézus először meghív, egyedül ő kap külön egy új nevet a többi tanítvány közül, akiknek körében ő vallja meg először az igaz hitet az Úrral kapcsolatban. Az evangélista a saját péteri szakaszaiban hangsúlyozza: 1. Simon visszaemlékezik a Mester szavaira, s megtapasztalja azoknak a hatalmát (Mk 11,20-21). 2. Ő az elsődleges címzettje a húsvéti üzenetnek (Mk 16,7). Ugyanakkor egyedül őt rója meg Jézus sajátos módon. Márk nyomatékossítja, hogy Simon Péter az apostolok csoportjának tagja marad, akik gyakran jelen vannak a péteri epizódokban. Péter-ábrázolásával az evangélista példát szeretne mutatni a tanítványság kapcsán közösségének, s megerősíteni kívánja őket a Krisztus-követésben.

Márk perikópaikat elemezve a következőket állapíthatjuk meg: 1. Ő mutatja be az első alkalommal a Péter-képet, s ezzel utat nyit a másik két szinoptikus evangélistának. Ő alkotja meg a péteri szakaszok keretét és az apostol bemutatásának a mintáját; mindez Mátéra és Lukácsra is hatással van: az a mód, ahogyan Péterre tekint jelentősen hat rájuk, alapként

szolgál nekik Simon-ábrázolásaikban. 2. Ugyanakkor Márk evangéliumában, noha elismeri Péter elsődleges helyzetét, nem találunk még olyan perikópákat, melyek kifejezetten hangsúlyoznák az apostol primátusát annak egyházi dimenziójában.

A második fejezetben Máté evangélista Péter-képét mutatjuk be. Műve kötődik Antióchiához, amely Péterrel kapcsolatban több emléket őriz. A Márkkal párhuzamos több szakasza mellett (Mt 4,18-22; 10,1-4; 16,13-16.20.21-23; 17,1-8; 26,30-35.36-46.57-58.69-75) saját anyaga is van (Mt 14,22-33; 16,17-19; 17,24-27). Ezekre támaszkodva sajátos módon ábrázolja Péter alakját. A perikópák gondos elemzésének fényében ezzel kapcsolatban a következőt mondhatjuk: 1. Máténak Simonról alkotott képe a márkinál markánsabb és sokrétűbb. 2. A többi szinoptikushoz képest erősebben hangsúlyozza Péter gyenge oldalát. A vízen járás epizódjában az apostol miután tanúságot tett a Jézus szavába vetett bizalmáról azzal, hogy kilépett a bárkából (Mt 14,28-29), kicsinyhitűsége miatt süllyedni kezd, s a Mester megrója őt (Mt 14,30-31). Hasonlóan annak a Péternek, akit hitvallása miatt a Mester boldognak és az Egyház sziklájának nevez (Mt 16,16-18), nem sokkal később azt kell hallania, hogy Jézus sátánnak és botránynak mondja őt, mivel nem Isten terve szerint, hanem az emberi logika szerint gondolkodik kísértve ezáltal Urát (Mt 16,23). 3. Azt is láthatjuk, hogy Márkhoz képest Máté még inkább nyomatékosítja Péter törekeny karakterét: míg Jézus feddő szavaiban Márk csak a “Σατανᾶς” kifejezést használja (Mk 8,33), addig Máté a “σκάνδαλον” szót is hozzáfűzi (Mt 16,23). Továbbá a tanítvány második tagadásánál Máté annak esküdözésére is utal: “μετὰ ὄρκου” (Mt 26,72), amiről viszont Márk nem beszél (Mk 14,70a). 4. Máté említi meg Péter primátusát kifejezettebb és ünnepibb módon, különösen is Jézus ígéretével, melyet a tanítvány hitvallása után tesz (Mt 16,16-19). Egyedül ő beszél el, hogy az Úr miért változtatta Simon nevét Péterre. Péter nevét a szinoptikusok közül ő használja a legtöbbször evangéliumában, hangsúlyozva ezzel is az apostol új nevének jelentőségét. Nála a tanítvány primátusának közösségi dimenziója van már: evangéliumában visszatükröződik Péter kiemelkedő szerepe nemcsak Jézus kereszthaláláig, hanem feltámadása után is.

Mivel Péter Antióchiában is járt (Gal 2,11-14), feltételezhetjük működését azon a vidéken, aminek emlékét és fontosságát – halála után is – hitükben megőrizték annak a helyi Egyháznak a keresztényei. Mivel Máté evangéliuma Antióchiában íródott, ez magyarázhatja az evangélista különleges érdeklődését Péter alakja iránt, illetve azokat a sajátosan mátéi szakaszokat, melyek az apostol jelentős szerepét mutatják. Az evangélista Péter-ábrázolásában megragadható tehát az is, hogy az első század keresztényei, s különösen Máté antióchiai közössége hogyan értette meg Péternek az Egyházon belüli szerepét.

A harmadik fejezetben Lukács evangéliumának Péter-képét tanulmányozzuk. Először a Márkkal párhuzamos szakaszokat (Lk 6,12-16; 9,18-21.28-36; 22,54-62), majd pedig a sajátosan lukácsi perikópákat elemezzük (Lk 5,1-11; 22,31-34; 24,12.34). Ezeknek a fényében Lukács Péter-ábrázolásáról a következőket állíthatjuk: 1. Ő is, mint Máté, általában követi a péteri epizódok márki sorrendjét, de szerkesztői tevékenységével illetve saját anyagával kiegészíti azokat. 2. Az apostol gyengeségeit mérsékeltebben írja le. Ez Simon iránti érzékenységét és diszkrécióját mutatja. 3. Jellemző rá, hogy egyes péteri epizódokat Jézus imádságának kontextusába helyezi, még mélyebb jelleget adva ezzel a jeleneteknek. 4. Lukácsnál az első Péterhez kötődő szakasz nem meghívásának történetéhez fűződik, mint Márknál és Máténál, hanem Simon anyósának meggyógyításához. Az utolsó viszont, Márkhoz hasonlóan, Jézus feltámadásához. Ezáltal Lukács az apostol ábrázolását a másik két szinoptikushoz képest nagyobb távlatba helyezi. 5. A csodálatos halfogás jelenetét, ahol a halászó Simon Jézus tanítványává válik, Lukács részletesebben írja le Márknál (Lk 5,1-11). 6. Lukácsnál is Péter megmarad a Tizenkettő tagjának, de nála az apostolokat a Mester egy nagyobb csoportból választja ki: vagyis Simon az Úr által kiválasztott közösséghez tartozik (Lk 6,13-16). 7. Mátéhoz hasonlóan ő is megemlíti Péter primátusát, ami – Lukács szerint – abban a tényben áll, hogy az Úr külön imádkozott érte, és hogy egy új feladatot bízott rá: Simonnak kell a jövőben megerősítenie hitükben a testvéreit (Lk 22,31-32). 8. Az apostol hűsvéti tapasztalatával kapcsolatban Márkhoz képest részletesebb (Lk 24,12.34). Hangsúlyozza, hogy a Feltámadott elsőként Simonnak mutatja meg magát, illetve hogy ezzel az apostol a keresztény közösség hitének elsőrendű alapjává válik. Így Péter primátusának és szolgálatának lukácsi értelmezése konkrétabb Mátéhoz képest.

Mínezek mögött felfedezhetjük azt a helyi közösséget, amelynek az evangélista Simon Péter alakját finoman bemutatni kívánja.

A szakaszok analízise után az alábbiakban fogalmazhatjuk meg, hogy a szinoptikus evangélisták mit akartak áthagyományozni közösségeiknek Péter apostol alakjával: 1. Simon a tanítvány típusa, aki lelkesen követi Mesterét, engedelmeskedik Urának bízva szavának hatalmában. 2. A Jézussal való szoros kapcsolatnak kell minden keresztény tevékenység alapjának lennie. 3. Minden hívő a közösségének tagja marad, akkor is ha kiemelkedik belőle. Mindenkinek a feladata az Úrtól jön, amit a többiek szolgálataként kell tekinteni. 4. Az ember bűneire van bűnbocsánat, mert ahogy Jézus is megbocsátott az apostolnak, úgy meg akar bocsátani mindenkinek. 5. Elmondhatjuk tehát, hogy Péter-ábrázolásaikkal a szinoptikus evangélisták a keresztényeket kívánták bátorítani az Úr követésében, illetve vigasztalni őket a próbatételek között.

Emellett a vizsgált perikópák azt is mutatják, hogy Simon Péter alakjának a mai kor számára is különösen fontos üzenete van: 1. Beszélhetünk egyfajta „péteri spiritualitásról”,² amely a szinoptikusok Péter-képeiből rajzolódik ki. A tanulmányozott szakaszokból megismert Péter apostolra tekinteni azt jelenti: hagyjuk, hogy beszéljen hozzánk, tanítson minket, s útitársunkká váljék a Jézushoz vezető úton. Simonhoz menni azt jelenti, hogy Jézushoz közeledünk, mert Péter mint az első tanítvány, aki Mesterével szoros kapcsolatban áll, el tud vezetni bennünket az Úrhoz.³ 2. Ez a magatartás érvényes és gyümölcsöző lehet az ökumenikus párbeszédben is, amely során a nem katolikus keresztényekkel együtt tekintünk Péter személyére és szerepére. Velük együtt megtanulhatjuk tőle: az egyetlen Urat lelkesen és nagylelkűen követni, engedelmeskedni Jézusnak, bízva az ő szavában, továbbá alázatosan elismerni bűneinket, ahogy Péter tette, s végül megmaradni közösségben a többi testvérrel. Így hozzá hasonlóan a Feltámadott tanúivá válhatunk mások számára. 3. Igazából az első apostol alakja és utódainak szerepe tehát csak ezzel a spiritualitással és magatartással érthető meg. 4. Miként a szinoptikus evangélisták különböző módon ábrázolták Péter alakját, de megmaradtak harmóniában egymással - amint bemutattuk a közöttük fennálló kapcsolatokkal -, úgy a mai Péter-értelmezéseknek is kölcsönösen gazdagítaniuk kell egymást. Márk, Máté és Lukács evangéliumának ezt a közös Péterre való tekintését meg kell tanulnunk, mert nagyon fontos az ökumenikus törekvésekben. Mivel a keresztényeknek a teljes egység felé vezető közös útvjáról van szó, ezért a Péter személyét és utódainak szolgálatát érintő különböző értelmezéseknek a maguk gazdagságában nem akadályoknak, hanem inkább kapcsoknak és hidaknak kell lenniük azok között, akik hisznek Jézus Krisztusban.

² „una spiritualità petrina”: MAZZEO, M., *Pietro. Rocca della Chiesa*, Milano 2004. 13.

³ Vö. MAZZEO, M., *Pietro*, 13-14.